COSMINA-MARIA BERINDEI

ANCHETA LINGVISTICĂ INDIRECTĂ A MUZEULUI LIMBII ROMÂNE – CÂTEVA CONSIDERAȚII ASUPRA METODEI DE CERCETARE*

În momentul fondării Muzeului Limbii Române ca prim institut de cercetare din cadrul nou-înființatei universități clujene românești, creat pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie, colectarea datelor privind limba vorbită constituia o direcție importantă în cercetarea lingvistică europeană. Era momentul în care procesul de patrimonializare a limbii era în plină desfășurare în întreaga Europă, iar graiurile își câștigaseră demnitatea de a intra în arhivele lingvistice naționale și de a reprezenta obiect de interes științific.

Interesul pentru tezaurizarea limbii populare fusese explicit manifestat în cadrul Academiei Române de către B. P. Hasdeu, atunci când i-a fost încredințată realizarea *Dicționarului limbii române*, după ce proiectul finalizat de Laurian și Massim fusese calificat drept un eșec. Astfel, B. P. Hasdeu lansează *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*, un chestionar cuprinzând 206 întrebări, în vederea colectării de date lingvistice din palierul culturii tradiționale pentru *Etymologicum Magnum Romaniae.* Hasdeu era conștient că, în cazul în care limba vorbită de popor nu va fi consemnată printr-un demers sistematic de colectare, numeroși termeni vor dispărea fără a mai putea fi recuperați vreodată, întrucât schimbările sociale vor genera modificări lingvistice. *Dicționarul* său își propunea inventarierea patrimoniul lingvistic în complexitatea și devenirea sa, fiind „pentru un popor o enciclopedie a traiului său întreg, trecut și prezent” (Hasdeu 1887, p. XVIII). De aceea, Hasdeu, care mai apelase la metoda anchetelor indirecte pentru colectarea de informații privind obiceiurile juridice (Branda 2013, p. 27), lansează un chestionar lingvistic și mitologic, menit să obțină surse pentru „graiul actual la poporului, cu divergențele sale dialectale”, consultând intelectualii satelor românești (Hasdeu 1887, p. VII). Răspunsurile primite s-au constituit într-un material vast şi util, rămânând proverbială observația lui Hasdeu că niciunul dintre ele nu poate fi considerat lipsit de folos (*ibidem*, p. XVIII). Acest material a rămas drept sursă pentru următorul proiect lexicografic, după ce *Etymologicum Magnum Romaniae* a fost abandonat. Pușcariu a continuat prelucrarea răspunsurilor la chestionarul lui Hasdeu, iar pentru completarea bazei lexicografice a *Dicționarului* în privința cuvintelor dialectale, încă de la început, în cadrul Muzeului Limbii Române s-a demarat un program de colectare

* Această lucrare a fost elaborată în cadrul *Grantului de cercetare realizat cu sprijin financiar din Fondul Recurent al Donatorilor, aflat la dispoziția Academiei Române şi gestionat prin Fundația „PATRIMONIU” GAR-UM-2019-I-1.5-5: „Biblioteca digitală a răspunsurilor la Chestionarele Muzeului Limbii Române. Sistem integrat de gestiune şi metadatare (BIBLIO – MLRom)”*, Contract numărul 359C /15.10.2019.

DACOROMANIA, serie nouă, XXV, 2020, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 173–188

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

a datelor lingvistice dialectale. Chestionarele emise de Muzeul Limbii Române aveau scopul de a îmbogăți baza documentară privitoare la limba populară cu termeni care vizau aspecte neatinse în acest chestionarul emis de Hasdeu, care fusese destul de limitat. Pe de altă parte, chestionarele Muzeului Limbii Române vizau extinderea demersului de colectare a datelor în toate teritoriile locuite de români, având în vedere că, pentru o parte a teritoriului, condițiile politice și administrative din momentul în care fusese lansat chestionarul lui Hasdeu nu fuseseră prielnice participării nestingherite la o activitate care presupunea asumarea identitară. Sextil Pușcariu pune demersul său sub imperativul urgenței, conștient de consecințele tot mai evidente pe care noile condiții socio-economice le vor avea asupra graiurilor:

> „Adunarea acestor comori neprețuite, acum, când neamul întregit poate comunica fără piedicile ce i le puneau în cale hotare nefirești, acum, înainte de ce progresele repezi ale unei civilizații unitare vor șterge urmele vechi și regionale din graiul comun, este cea mai de căpetenie țintă urmată de «Muzeul Limbei Române» atașat Universității din Cluj. Voim să strângem și să clasăm acest material, punându-l la dispoziția cercetătorilor și utilizându-l în marele «Dicționar al limbei române» publicat de Academia Română. Acest material va servi și ca temelie pentru «Atlasul lingvistic» pe care, de asemenea, îl pregătim”[1].

Constituirea acestei baze documentare urma să fie folosită în două demersuri științifice: pe de o parte, ea urma să furnizeze material lexical prin care să îmbogățească *Dicționarul* cu tezaurul neprețuit al limbii populare, iar pe de altă parte ar fi urmat să stea la baza *Atlasului lingvistic*. În ceea ce privește utilizarea răspunsurilor la chestionare pentru redactarea unor hărți lexicale, constatăm că la început a existat o asemenea intenție. Pe lângă formularea din prima scrisoare adresată corespondenților, care datează din 1922 și care nu exprimă explicit ideea redactării de hărți pe baza materialului din chestionare, ci doar aceea că materialul va folosi atlasului, fără să precizeze cum, există alte două precizări care ne pot îndreptăți să credem că inițial a existat intenția de a prelucra materialul după metoda geografiei lingvistice, însă aceasta a fost apoi abandonată. În articolul programatic ce deschide primul număr al revistei „Dacoromania”, datat în 20 aprilie 1920 și intitulat *Muzeul Limbei Române*, Sextil Pușcariu scria:

> „Voim înainte de toate să pornim o colectare sistematică a materialului limbei vorbite în toate părțile locuite de români, prin *studii dialectale* făcute la fața locului și prin *chestionare* care vor fi trimise în toate părțile. Credem că chiar în anul viitor vom putea întocmi cel dintâi chestionar rațional, după un program bine chibzuit. Pe baza răspunsurilor ce vom primi la aceste chestionare se vor alcătui hărțile lexicale pe care *Muzeul Limbei Române* și-a pus de gând să le editeze [s. a.]” (Pușcariu 1920, p. 5).

[1] Acest fragment apare în scrisoarea care însoțea chestionarele expediate de către Muzeul Limbii Române, fiind semnată de Sextil Pușcariu și adresată corespondenților. Scrisoarea conține unele modificări de la un chestionar la altul, însă fragmentul reprodus mai sus apare nemodificat în primele șapte chestionare, iar în *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*, se renunță la ultima frază, nemaiprecizându-se că materialul va folosi și la realizarea *Atlasului lingvistic*.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

O parte a răspunsurilor a fost valorificată chiar în primii ani, în lucrările de doctorat realizate de către Sever Pop (1927–1928) și Ștefan Pașca (1927–1928), cea mai mare parte a acestui material a rămas să constituie bază documentară pentru *Dicţionarul limbii române*, legătura dintre el și proiectul *Atlasului lingvistic* încetând să mai fie făcută în mod direct. Chestionarele emise pentru anchetele lingvistice indirecte au fost, în mod sigur, o experiență utilă pentru realizarea chestionarelor redactate în vederea colectării de date prin cele două anchete directe, efectuate ulterior, în cadrul proiectului *Atlasului lingvistic*, de către Sever Pop și Emil Petrovici.

Chestionarele Muzeului Limbii Române a valorificat experiențele înregistrate în anchetele lingvistice indirecte realizate înainte în Europa sau în țară. Cea mai impresionantă rămâne ancheta indirectă a lui Georg Wenker, întemeietorul Școlii de la Marburg, având meritul de a fi cel care a realizat primele hărți lingvistice în urma unei cercetări sistematice, colectând, prin corespondenți, date de pe întreg teritoriul germanic. Primele chestionare au fost trimise în 1876 și conțineau o parte cu întrebări specifice de fonetică sau privind particularități locale ale obiceiurilor și posibile interferențele cu limbi negermanice, precum și o listă cu 40 de enunțuri ce trebuia traduse, fără a fi transcrise fonetic, în dialectul local. Enunțurile alese de Wenker au vizat aspecte de fonetică istorică și morfologie, dar, *nolens volens*, ele au înregistrat și aspecte lexicale. Modul în care au fost alese enunțurile s-a făcut în așa fel încât să permită compararea rezultatelor (Rabanus, Lameli *et alii* 2003, p. 160). La anchetă au trimis răspunsuri un număr de 44 251 de respondenți, în principal învățători de școală primară, din 40 736 de localități (Pop 1927, p. 31). Față de ancheta lui Wenker, care a mizat pe aspecte fonetice și morfologice, ancheta indirectă pornită de Pușcariu a mizat în principal pe aspecte lexicale, chiar și hărțile despre care s-a vorbit inițial ar fi trebuit să fie hărți lexicale. Materialul colectat de Wenker s-a dovedit dificil de gestionat în scurt timp, rezultatele anchetei sale fiind pe deplin accesibile doar după finalizarea unui proiect de digitizare în 2009 (Herrgen 2010, p. 87). În ceea ce privește utilitatea științifică a materialului colectat prin anchetele indirecte ale lui Wenker, aceasta s-a dovedit mai ales după publicarea rezultatelor unor cercetări de geografie lingvistică ulterioare, pentru demersuri comparative.

O altă anchetă lingvistică indirectă realizată în spațiul european a fost cea începută în anul 1900, coordonată de Louis Gauchat, având drept scop realizarea unui *Glossaire des patois de la Suisse romande*. Este o anchetă foarte minuțioasă, bazată pe un număr mare de aspecte investigate, grupate tematic (Pop 1927, p. 44). Pe parcursul a 12 ani, s-au trimis 227 de chestionare (*ibidem*, p. 45), această anchetă distingându-se prin complexitatea sa. În cadrul anchetei s-au trimis fișe detașabile pe care respondenții trebuia să completeze răspunsurile, pentru a înlesni activitatea de excerptare a cuvintelor. Membrii corespondenți fuseseră însă identificați în urma unor vizite în teren, iar punctele de anchetă dinainte stabilite. Totuși, entuziasmul inițial al corespondenților s-a diminuat pe parcurs, iar pentru

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

completarea materialului, în unele dintre puncte, s-au efectuat anchete pe teren (*ibidem*, p. 51).

Rezultatele anchetelor lingvistice anterioare, coroborate cu propria experiență acumulată după primirea răspunsurilor la primele chestionare, au contribuit la decizia cercetătorilor de la Muzeul Limbii Române de a renunța, pe parcurs, la ideea de a folosi materialul pentru *Atlasul lingvistic*, mulțumindu-se să-l utilizeze doar pentru *Dicționar*. Deși încă de la început s-au vizat doar hărți lexicale, Sextil Pușcariu a înțeles că materialul colectat va fi dificil de gestionat prin metoda geografiei lingvistice:

> „Ne dăm seama perfect de scăderile acestui chestionar. Răspunsurile vor fi neegale, nu totdeauna demne de încredere, adesea sugestionate de răspunsurile indicate de noi, vor lipsi din multe părți etc. Oricum însă, ele vor cuprinde un prețios material lexical și ne vor da o orientare generală, un fel de schiță pregătitoare pentru Atlasul viitor”[2].

Inegalitatea răspunsurilor obținute constă uneori și în modul diferit în care diferiți respondenți își relevă calitățile pe care le au: unul este un bun povestitor, altul un strălucit depozitar de expresii sau de cuvinte rare. De asemenea, nu a existat o continuitate a răspunsurilor primite din anumite puncte, rețeaua nefiind stabilită de la început. Sever Pop, arătând punctele slabe ale răspunsurilor la *Chestionarul I. Calul*, care sunt valabile pentru răspunsurile la toate chestionarele, precizează că răspândirea lor în spațiu pe cuprinsul țării nu este uniformă. Acest fapt poate rămâne un minus al anchetei, dacă e privit din perspectiva geografiei lingvistice, perspectivă din care Sever Pop a evaluat materialul, dar dacă este pus în valoare din perspectiva *Dicționarului*, el devine un câștig pentru lexicografie, îmbogățind „izvoarele cu caracter documentar și informativ” prin consemnarea unor cuvinte, expresii, sensuri (DLR 1965, p. VIII).

O altă problemă identificată de Sever Pop este legată de subiectivismul corespondenților (Pop 1927–1928, p. 57). Unii dintre ei s-au aplecat cu mai multă dragoste asupra muncii pe care au efectuat-o, alții au răspuns mai mult în funcție de preferințe personale, fără a se strădui să transmită, prin răspunsul formulat, situația de fapt din comunitatea lingvistică din care proveneau. Acest lucru este evident mai ales atunci când dintr-o localitate s-au trimis mai multe răspunsuri. La subiectivism se adaugă lipsa obișnuinței de a transcrie fonetic.

Pentru a limita efectele acestor puncte slabe ale anchetei lingvistice indirecte, după primirea răspunsurilor la primul chestionar s-au trimis scrisori prin care se cereau informații suplimentare privitoare la acele cuvinte sau expresii în legătură cu care existau îndoieli (Pop 1927–1928, p. 59). Rezolvarea prin corespondență a unor nelămuriri privitoare la răspunsurile primite a fost o modalitate folosită și de B. P. Hasdeu (1887, p. XVIII). Redactarea de către Sever Pop a tezei de doctorat pornind de la *Chestionarul I. Calul* a făcut ca materialul primit la acest chestionar să

[2] *Raport anual*, în DR, II, 1921–1922, p. 903.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

fie completat și verificat cu mai mult angajament. Munca la toate celelalte proiecte derulate la Muzeul Limbii Române a făcut ca răspunsurilor primite la alte chestionare să nu li se acorde o atenția atât de mare în ceea ce privește verificarea prin scrisori a nelămuririlor. Totuși, fiindcă uneori aceiași respondenți au trimis răspunsuri și pentru chestionarele care au urmat, corespondența cu muzeiștii în legătură cu răspunsurile oferite la primul chestionar i-a determinat să înțeleagă mai bine ce se așteaptă de la ei și să-și perfecționeze modul de lucru.

Observând câteva dintre limitele[3] pe care metoda anchetei lingvistice indirecte le are, fără a le minimiza, ci înțelegându-le pe deplin efectele, considerăm că abordarea materialului colectat în acest fel trebuie făcută cu îngăduință, valorizând mai degrabă ceea ce el este, fără a deplânge ceea ce ar fi putut și n-a reușit să devină. Având în vedere numeroasele discipline pentru care răspunsurile la chestionare ar putea furniza informații în cadrul unor cercetări (Comșulea 2015, p. 53–54), accesibilizarea răspunsurilor la *Chestionarele Muzeului Limbii Române* este un deziderat pe care sperăm să-l realizăm[4]. Publicarea materialului va aduce mult folos lexicografiei, fapt exprimat, de asemenea, de Sever Pop:

> „…materialul adunat astfel are totuşi o valoare incontestabilă ca mijloc de informaţie pentru filolog, în lipsa altuia adunat într-o anchetă pe teren. Faptul că se relevă greşelile anchetei prin chestionare, nu micşorează cu nimic valoarea lor, căci numai cunoscând partea slabă, unilateralitatea răspunsurilor, ne putem feri de greşeli ce le-am face neluând-o în considerare. Chestionarele au marele merit de a completa materialul lexical cunoscut din dicţionare" (Pop 1927–1928, p. 58).

Ancheta lingvistică prin chestionare condusă de Sextil Pușcariu la Muzeul Limbii Române din Cluj a valorificat, de asemenea, pe deplin observațiile ce-au putut fi făcute pe baza primei anchete lingvistice indirecte din spațiul cultural românesc, întreprinsă de B. P. Hasdeu. Aceasta s-a realizat, așa cum am arătat mai sus, printr-un chestionar unic trimis intelectualilor din satele românești în 1884, având drept scop colectarea terminologiei din graiurile românești pentru introducerea ei în dicționarul-tezaur al limbii române. Chestionarul lui Hasdeu a fost însoțit de o foarte scurtă listă de indicații:

> „Grăbindu-mă acum, cu o oră înainte, a da la lumină Cestionarul [...] îmi permit a atrage atențiunea corespondenților mei asupra următoarelor puncturi:
>
> 1^0. A nu răspunde la toate cestiunile, ci numai la acelea în privința cărora corespondentul e în deplină cunoștință de cauză;
>
> 2^0. A arăta totdeauna cu preciziune localitatea în care se întrebuințează cuvântul;
>
> 3^0. A însoți fiecare vorbă cu câteva fraze în care ea figurează, pentru a se putea înțelege astfel maĭ bine sensul cuvântulu sau deosebitele luĭ sensuri în gura poporului;

[3] Pentru o expunere mai detaliată a punctelor slabe ale anchetelor lingvistice prin corespondenți, vezi: Pop 1927, p. 176—191.

[4] În acest moment, în cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" este în derulare un proiect ce vizează digitizarea răspunsurilor la chestionare și introducerea lor într-o bibliotecă digitală, facilitând accesul la acest fond documentar pentru cercetătorii interesați.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

4⁰. A transcrie vorbele și frazele cât se poate maĭ fonetic, adecă întocmai așa cum le rostește poporul;

5⁰. Răspunsurile să se adreseze: D-luĭ B. P. Hasdeu la Bucureștiˮ (Hasdeu 1884, p. 3–4).

Spre deosebire de scurtele cerințe formulare de Hasdeu, Pușcariu își însoțește chestionarele de o scrisoare și o listă lungă de indicații pentru completarea răspunsurilor, dar trimite corespondenților și o *Foaie personală*, care trebuia completată și expediată împreună cu răspunsurile.

Scrisoarea care însoțea chestionarele a rămas aproape neschimbată pe parcursul timpului, rareori adăugându-se aspecte specifice temei chestionarului. Sextil Pușcariu își începe scrisoarea arătând valoarea limbii române și subliniind că adunarea acestor comori stă sub imperativul urgenței, iar corespondenți sunt invitați să se alăture demersurilor Muzeului Limbii Române, răspunsurile lor fiind folosite pentru redactarea *Dicționarului limbii române*.

Avantextele ce însoțeau chestionarele Muzeului continuau cu *Indicații pentru răspunsurile la chestionar*, în care, pe cuprinsul a trei pagini, se ofereau indicații detaliate privind redactarea răspunsurilor. Acestea erau menite să confere siguranța că membrii corespondenți înțeleg cum trebuie să procedeze pentru a da răspunsuri cât mai utile. Primul lucru în legătură cu care erau atenționați corespondenții era acela că trebuia să completeze, conform cerințelor, *Foaia personală*. Formularul cerea mai multe tipuri de date. Unele se refereau la numele oficial și cel dat de locuitori comunei, numele de batjocură și cel avut în trecut (dacă s-a schimbat), denumirea localității în alte limbi (dacă se folosea), numărul de locuitori și etnia lor, forma de relief a ținutului (munte, deal, șes). De asemenea, se cerea să se spună dacă prin localitate trece calea ferată, vreo șosea principală sau vreun râu, care este orașul cel mai apropiat și care este localitatea în care se află judecătoria, prefectura și târgul. Se cereau deopotrivă informații despre școală, biserică, meșteșuguri, despre persoana care a răspuns la chestionar și informatorii săi, precum și adresa exactă a unor persoane cunoscute care ar dori să participe la anchetă, pentru ca Muzeul să le trimită chestionarele.

Lista de indicații continuă cu puține detalii despre cum să fie redactate răspunsurile, din punctul de vedere al formei și al conținutului. Membrii corespondenți sunt sfătuiți să nu se lase influențați de forma literară a cuvântului, care este folosită în întrebare, ci s-o redea pe cea din grai, chiar dacă au impresia că nu este corectă sau frumoasă. Pentru a transcrie cât mai fidel cuvintele, li se oferă câteva informații despre transcrierea fonetică, inclusiv o listă de semne, cu exemple simple, fiind însă rugați să apeleze la ele doar în măsura în care sunt siguri că ceea ce vor transcrie este corect. În caz contrar, li se sugerează că e mai bine să apeleze la caracterele obișnuite.

Corespondenții au fost sfătuiți, de asemenea, să surprindă, pe cât posibil, deosebirile de grai dintre tineri și vârstnici sau dintre bărbați și femei, precum și deosebirile de grai față de satele din vecinătate. De asemenea, se cerea să se dea

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

cuvintelor definiții cât mai precise, precum și exemple care să permită decriptarea sensului cu precizie. Atunci când cuvintele denumeau obiecte, respondenții au fost încurajați să le deseneze. În acest fel, s-au obținut multe schițe și desene, dintre care unele foarte reușite, constituindu-se în adevărate documente sub aspect etnografic, relevând aspecte de arhitectură rurală specifică sau redând diferite obiecte, uneori precizând denumirea locală a părților componente ale acestora.

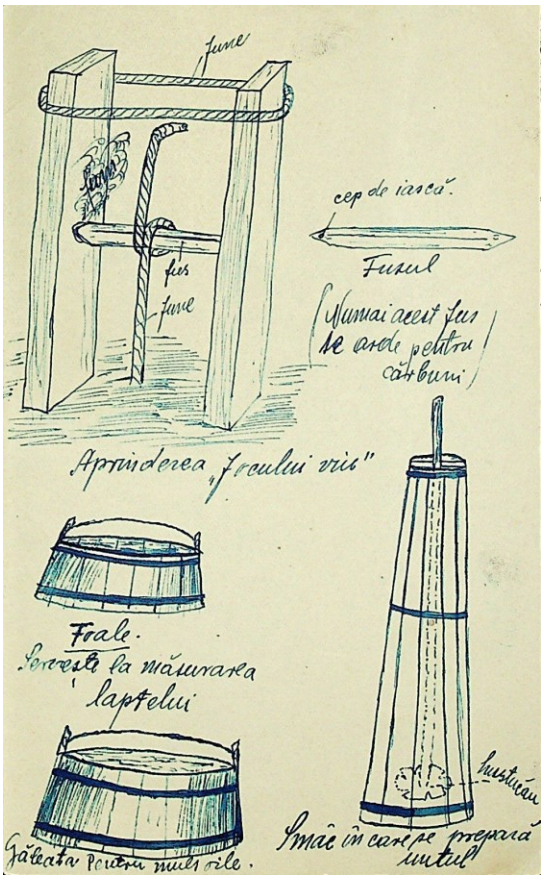

Fig. 1. Pagină cu desene, cuprinsă în caietul 100 (p. 23) din răspunsurile la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, corespondent Gh[eorghe] Teaha, Vașcău, jud. Bihor.

Ultimul fragment al indicațiilor sintetizează un întreg capitol de metodologie a cercetării de teren în lingvistică. Astfel, corespondenții sunt sfătuiți să-și însușească întrebările și abia apoi să răspundă la chestionar, fără grabă, consultându-se cu locuitorii din sat. Pentru a evita să-și influențeze informatorii, Pușcariu le sugerează să folosească întrebări indirecte, în cel mai bun caz indicându-le obiectul, dacă este posibil. *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de*

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

persoană oferă o adevărată lecție de metodă pentru colectarea datelor toponimice și a celor antroponimice în teren, rămasă până astăzi valabilă în anchetele de acest fel.

Pe lângă răspunsurile la întrebările din chestionar, corespondenților li se cere să completeze un *adaos la chestionar*, în care să înregistreze cuvinte care nu se referă la tema chestionarului, dar care sunt cunoscute în sat și nu se întrebuințează în alte părți sau cuvinte ironizate de locuitorii din satele învecinate. Caracterul excepțional al unora dintre acestea se referă la alte aspecte decât cele tratate de fiecare chestionar. În privința răspunsurilor, participanții la anchetă sunt invitați să consemneze cum se numește în localitate un obiect, o activitate, o îndeletnicire fără a miza pe caracterul excepțional al denumirii acesteia. Metoda este diferită de cea a lui Hasdeu, care introducea în conținutul multor întrebări indicația de a se consemna cuvintele *puțin întrebuințate pe aiurea sau necunoscute*. Astfel s-ar fi presupus că respondentul este cunoscător al mai multor graiuri și capabil să facă unele comparații așa încât să decidă care dintre cuvinte sunt diferite față de alte graiuri și, astfel, demne de a fi înregistrate.

În ceea ce privește palierele limbii, chestionarele Muzeului Limbii Române nu abordează separat aspecte fonetice și morfologice, spre deosebire de cel al lui Hasdeu, în care primele cincizeci de întrebări vizau astfel de fenomene (cf. Pop 1950, p. 678). În mod sigur, rezultatele anchetei indirecte realizate de B. P. Hasdeu l-au determinat pe Sextil Pușcariu să nu pună mare accent pe aspectele fonetice în chestionarele Muzeului Limbii Române, cunoscut fiind că, de cele mai multe ori, corespondenții, neavând cunoștințe de fonetică, nici exercițiul transcrierii fonetice, nu vor reuși să dea răspunsuri precise sub acest aspect.

O altă deosebire este legată de modul în care au fost formulate întrebările. Cele din chestionarele Muzeului Limbii Române se disting prin claritate și precizie. Fiecare dintre cele opt chestionare acoperă aproape exhaustiv aria tematică abordată cu întrebări punctuale. Întrebările din chestionarul lui Hasdeu deschid, fiecare un întreg capitol tematic la care fiecare dintre corespondenți răspunde după priceperea și preferințele sale. Exemplificăm prin două astfel de întrebări foarte dense sub aspectul conținutului:

> „50. Care sunt cuvintele, puțin întrebuințate pe aiurea sau necunoscute, privitoare la climă, adică la iarnă, primăvară, vară, toamnă, zăpadă, gheață, arșiță etc.?
>
> 67. Care sunt pe acolo cuvintele în privința calului: felurile lui, vârsta lui, culoarea și altele?" (Hasdeu 1887, p. X–XII).

Pentru aria tematică acoperită de întrebarea 67, în ancheta lingvistică de la Muzeul Limbii Române se propune un întreg chestionar, însoțit de câteva desene, pentru o cât mai bună identificare a noțiunilor: „Fiecare chestionar va trata un singur subiect, de ex. *calul*, cu întrebări care cuprind terminologia relativă la el. Ilustrațiile au ca scop să înlesnească răspunsurile"[5].

[5] *Raport anual*, în DR, II, 1921–1922, p. 903.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

Astfel, chestionarele trimise de Muzeului Limbii Române, în număr de opt, nu reușesc o acoperire tematică atât de vastă, precum cea vizată de chestionarul lui Hasdeu. Tematica acoperită de cele opt chestionare este următoarea: *Chestionarul I. Calul*[6], *Chestionarul II. Casa*[7], *Chestionarul III. Firul*[8], *Chestionarul VI. Nume de loc și nume de persoană*[9], *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*[10], *Chestionarul VI. Stupăritul*[11], *Chestionarul VII. Instrumente muzicale*[12], *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*[13]. Dacă numărul lor ar fi ajuns la 20–30[14], așa cum fusese planul inițial, ariile tematice acoperite ar fi fost mult mai numeroase. Totuși, prin felul în care sunt formulate întrebările, acestea au avantajul de a ținti mai exact consemnarea anumitor termeni. Fiecare dintre aceste opt chestionare cuprinde patru tipuri de întrebări: întrebări închise, care reclamă răspunsuri simple, întrebări în care se cer descrieri de obiecte sau activități, întrebări care vizează informații despre credințele, superstițiile sau cer redarea unor legende și întrebări referitoare la expresii. Întrebările închise sunt de tipul celor exemplificate în continuare:

18. Cum se numesc mai multe mănunchiuri de cânepă? (*Chestionarul III. Firul*).

26. Cum se numește un drum care se pierde în pădure sau în țarină? (*Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*).

12. Cum se numește îndeletnicirea cu creșterea și îngrijitul albinelor? (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

Aceste întrebări reclamă un răspuns simplu, constând în cuvântul care numește realitatea la care se referă. Întrebările descriptive cer descrieri ale unor activități sau obiecte:

33. Să se povestească cum se face o casă de la început, până se isprăvește clădirea. (Chestionarul II. Casa).

140. Descrieți amănunțit cum se face prinderea unui roi. (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

62. Cum se fac și cum se chiamă diferitele fripturi cunoscute la Dv.? (*Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*).

Răspunsurile la astfel de întrebări pot oferi exemple de sintaxă dialectală, de utilizare a timpurilor verbale, de flexiune, dar oferă deopotrivă și informații lexicale.

[6] *Chestionarul I. Calul*, Cluj, 1922, Tip. „Ardealul", 24 p., 142 de întrebări.
[7] *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, 1926, Tip. „Dacia Traiana", 24 p., 489 de întrebări.
[8] *Chestionarul III. Firul*, Cluj, 1929, Tip. „Ardealul", 16 p., 150 de întrebări.
[9] *Chestionarul VI. Nume de loc și nume de persoană*, Cluj, 1930, Tip. „Ardealul", 16 p., 164 de întrebări.
[10] *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, 1931, Tip. „Ardealul", 16 p., 182 de întrebări.
[11] *Chestionarul VI. Stupăritul*, Cluj, Tip. „Ardealul", 24 p.; 190 de întrebări.
[12] *Chestionarul VII. Instrumente muzicale*, Cluj, 1935, Tip. „Cartea Românească", 16 p., 168 de întrebări.
[13] *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*, Cluj, 1837, Tip. „Ardealul", 12 p., 113 întrebări.
[14] *Raport anual*, în DR, II, 1921–1922, p. 903.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

Toate aceste aspecte se pot identifica, de asemenea, în răspunsuri la întrebări legate de credințe și superstiții cum sunt cele de mai jos:

15. Ce se înțelege supt numirea caii lui Sân-Toader, caii lui Sântilie? (*Chestionarul I. Calul*).

465. Ce credințe sânt împreunate cu facerea unei fântâni? (Chestionarul II. Casa).

87. Ce poveşti sau legende cunoaşteţi în legătură cu faptul că albina după ce a muşcat (înțepat) moare. (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

Întrebări de o importanță aparte sunt cele referitoare la consemnarea unităților frazeologice. Acestea cer notarea expresiilor cunoscute formate pe baza unui anumit cuvânt sau referitoare la o anumită situație și explicarea lor, iar uneori este precizată o expresie, cerându-se să fie explicată, dacă este cunoscută în localitate:

68. Ce se înțelege prin expresia cinstea casei? (*Chestionarul II. Casa*).

18. Ce expresiuni cunoaşteţi în legătură cu hărnicia albinei? (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

79. Să se noteze expresiile în legătură cu albina, cu acul, cu înțepăturile sau mușcăturile albinei? (Ex.: „l-a muşcat albina de limbă"= e „beat"). (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

161. Ce expresii cunoaşteţi în legătură cu mierea? (Ex. «miere după tobă» etc.) Se mai zice «miere» şi la altceva? (*Chestionarul VI. Stupăritul*).

Pentru Pușcariu, care a vorbit de mai multe ori în opera sa despre expresii și îmbinări de cuvinte, limba nu înseamnă doar cuvintele și formele sale, ci o componentă importantă este frazeologia, ce poate fi consemnată doar în mediul natural de utilizare a graiului (Gauchat 1914, p. 10). Este cunoscut că expresiile folosite în vorbire pot fi greu obținute într-o cercetare directă, prin aplicarea chestionarului. Informatorul are deseori nevoie să se gândească o vreme pentru a-și aminti cât mai multe expresii întrebuințate pe baza unui cuvânt, de aceea indicațiile date corespondenților îi invita tocmai să nu se grăbească în formularea răspunsurilor, iar eficiența metodei, în această privință, merită să fie apreciată.

Pentru a fi cât mai simplă operațiunea de excerptare a materialului pentru *Dicționar*, cercetătorii *Muzeului* au apelat la un instrument complementar chestionarului, folosit și de L. Gauchat, însă ușor diferit. Este vorba despre utilizarea unor fișe care să facă mai facilă operațiunea de excerptare a materialului. Astfel, în cazul lingvistului elvețian s-au folosit fișe pentru a completa direct pe ele răspunsurile la chestionar. Cercetătorii Muzeului Limbii Române au folosit, de asemenea, modelul fișelor separate care să poată fi mai ușor utilizate în scop lexicografic, ele constituindu-se în suplimente la *Chestionarele III–VI*. Aceste suplimente conțineau termeni pe tema chestionarului, ordonați alfabetic, despre care respondenții erau rugați să spună dacă sunt cunoscuți în localitate și, în cazul în care erau cunoscuți, să-i definească. Fișele din suplimente au și fost excerptate imediat, o parte dintre ele aflându-se astăzi în fișierul *Dicționarului*. Altă parte dintre fișe, cele care n-au fost

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

completate sau cele care n-au oferit răspunsuri pe măsura exigențelor muzeiștilor, n-au fost excerptate, ele aflându-se în cutiile cu răspunsurile la chestionare, cum este cazul *Chestionarului III. Firul*, a *Chestionarului IV. Nume de loc și nume de persoană* și a *Chestionarului V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui* sau păstrându-se separat, cum este cazul *Chestionarului VI. Stupăritul*.

Pentru recuperarea metodei de cercetare am încercat, acolo unde a fost posibil, refacerea listelor de cuvinte care-a constituit suplimentul la chestionar. Trebuie să precizăm că forma fișelor din suplimente a fost diferită. Astfel, pentru *Chestionarul III. Firul*, suplimentul a fost redactat pe file format A4, între cuvinte lăsându-se spațiu pentru răspuns. Excerptarea materialului a dus la dispersarea fișelor, care-au fost tăiate aproximativ, ceea ce face imposibilă recuperarea cu precizie, în întregime, a cuvintelor care-au constituit suplimentul, mai ales că se păstrează foarte puține fișe de acest fel. Colaționând toate fișele care se păstrează împreună cu răspunsurile la chestionare am reușit să recuperăm în mare parte lista cuvintelor din suplimentul la chestionar, fără a avea siguranța că le-am recuperat pe toate. Cuvintele ce constituie lista de Supliment la *Chestionarul III. Firul* sunt:

alergătoare (la urzit); *amnar (la urzoiu sau urzoaie)*; *argea (la război sau stative)*; *aripă (sau pene la vîrtelniță)*; *baier sau baieră*; *bumbac*; *buci*; *caleap*; *capră (la vărtelniță)*; *căproiu (la vârtelniță)*; *carafte (la urzoaie)*; *căroaie*; *căței (la răşchiat)*; *chingi (la urzoi)*; *cânjeu sau gânjeu*; *coardă (la urzitul pe gard)*; *coarda casei (la tors)*; *coarne la (răşchitor)*; *crac (la răschitor)*; *crâmbiță (la urzit)*; *crucea (urzelei)*; *cujeică*; *a depăna*; *drăgar*; *a drăgla*; *drug*; *drugă*; *fofelnițe*; *ghem*; *iniște*; *lergătoare (la urzit)*; *letcă (la lergătoare)*; *mosor (la urzit, la depănat)*; *numărătură (la urzit)*; *se opărește (cânepa, lâna)*; *ort (de fuioare)*; *paclă (de bumbac)*; *păcișele (de călți)*; *pământealcă (la caier)*; *pămucă*; *perie (la răgilat)*; *pociump (la vârtelniță)*; *pomojoarcă (la caier)*; *pop (la cânepă)*; *posbici (de cânepă)*; *posconiță de cânepă*; *se prinde firul*; *puzderie (la meliță)*; *ragilă*; *a răgila*; *răscruci (la vîrtelniță)*; *razele urzitoarei*; *a răteza (cânepa)*; *răscruci (la vârtelniță)*; *rostul urzelii*; *a rupe (cânepa)*; *a sbiciula cânepa*; *a scărmăna*; *a scrobi (la depunat)*; *spetează*; *spemul (la lână)*; *teară (pe război)*; *a toarce*; *torcătoare*; *torcălău*; *urzoiu sau urzoaie*; *a urzi*; *a urzi mânz*; *urzitoare*; *a usca cânepa*; *usuc (la lână)*; *vîrtelniță*; *a zdughi (cânepa)*.

Pentru următoarele trei chestionare, care-au avut supliment, considerate în ordinea trimiterii lor, recuperarea în întregime a listei de cuvinte sau identificarea numărului de cuvinte lipsă a fost mai simplă, deoarece acestea au fost redactate pe fișe similare celor pe care se redactau răspunsurile în timpul anchetelor directe, reprezentând seturi de file de format A5 împărțite în 8 fișe. Pe fiecare fișă este scris cu litere de tipar un cuvânt. Atunci când am găsit suficiente fișe rămase neexcerptate, chiar și când făceau parte din seturi diferite, am reușit să recuperăm în întregime lista de cuvinte ce constituia suplimentul la chestionar.

Pentru *Chestionarului IV. Nume de loc și nume de persoană* lista de cuvinte ce constituia suplimentul la chestionar a putut fi recuperată în întregime cu precizie:

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

agest, *álbie*, *anină toare*, *apărătură*, *ardişte*, *avaş*, *balmă*, *bălărie*, *bolboacă*, *branişte*, *bucovină*, *baie*, *bunget*, *burău*, *buricul dealului*, *bura piscului*, *bîlc*[(], *bâlcău*, *bălhac*, *bălhui*[)], *băltărie*, *baltină*, *balură*, *bară*, *bărăgan*, *bârc*, *bătelişte*, *câmpenie*, *câmpiş*, *cârliciu*, *capul satului*, *carete*, *cheie*, *chişai*, *ciocârtauri*, *coada iazului*, *cocârlă*, *coclaur*, *cohalm*, *colnic*, *colniţă*, *corhană*, *col*, *cotitură*, *cotlon*, *crâng*, *creastă*, *cumpănă*, *curmătură*, *dâlmă*, *cununa dealului*, *delniţă*, *dolină*, *dumbravă*, *făierag*, *iertoare*, *fişteică*, *fundoaie*[(], *fundată*, *fundătură*[)], *găvan*, *gherdap*, *ghiol*, *godoran*, *gorgan*, *grădişte*, *grohotiş*, *grueţ*, *gruiu*, *grumazul dealului*, *gura râului*, *hârtoape şi hârtop*, *hăţaş*, *hăţoagă*, *hău*, *heleşteu*, *hoancă*, *hoară*, *horaiţ*, *huciu*, *înfundătură*, *înfurcitură*, *jghiab*, *jilip*, *lacovişte*, *măgură*, *mărăcinet*, *moină*, *movilă*, *muche*, *muncel*, *murună s. munună*, *muscel*, *laspe*, *laz*, *leasă*, *livadă*, *lucină*, *luminiş*, *lunecuş*, *mâglă*, *noian*, *obcină*, *obor*, *olat*, *ostrov*, *padină*, *pământ*, *pârlog*, *piciorul muntelui*, *pisc*, *piştelniţă*, *piştireană*, *plaură*, *plisă*, *ploştină*, *podireiu*, *podiş*, *pomăt*, *ponor*, *posadă*, *prat*, *prăvălac*, *prelucă*, *prihodişte*, *pripor*, *prisacă*, *prisloc*[(], *prislop*[)], *putnă*, *râmnic*, *rarişte*, *răstoacă*, *rătăcană*, *rovină*, *runc*, *ruptură*, *săcătură*, *săcele*, *şauă*, *scrob*, *sforac*, *slatină*, *smârc*, *splaiu*, *ştioalnă*, *suhat*, *sunătoare*, *surduc*, *tăpşan*, *ţară*, *tău*, *toloacă*, *trecătoare*, *troian*, *ţurană*, *ţuţuiu*, *vad*, *văgăună*, *vîrtop*, *vatră*, *viroagă*, *zănoagă*, *zăvoiu*.

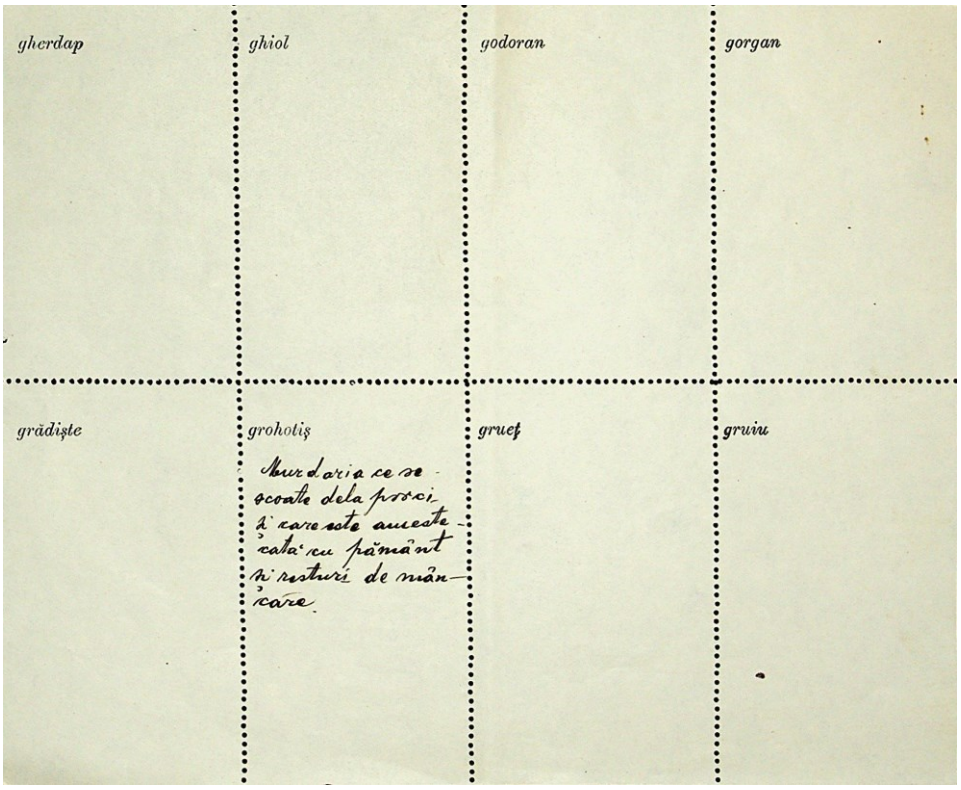

Fig. 2. Filă cuprinzând opt fişe de supliment la *Chestionarului IV. Nume de loc şi nume de persoană*

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

Împreună cu răspunsurile la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui* se păstrează, în două cazuri, și suplimentul la chestionar, din care au fost excerptate puține fișe. Astfel, răspunsul cu nr. 36. din Gligorești, plasa Vințul de Sus, jud. Turda, trimis de Tâmpănariu Ana, elevă în clasa a VI-a, la Școala Normală de fete din Beiuș și răspunsul cu numărul 53/a, din Fărcădinul de Sus, plasa Hațeg, județul Hunedoara, trimis de protopopul Aron Mihăescu conțin setul de fișe din supliment. Astfel, am putut recupera mare parte dintre cuvintele care fuseseră incluse în supliment și am putut identifica un număr de zece fișe care lipsesc din ambele suplimente, precum și locul lor exact în corpul suplimentului. Suplimentul la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui* conține următoarele cuvinte, iar linia „–” este pusă în locul fișelor lipsă:

acariță, *acreală*, *ales*, *amproor* (*prior*), *eu aprând*, *arete*, *arichiță*, *babană*, *baciu*, *bădău*, *–*, *bambură*, *batal*, *bărbărătură*, *beală*, *berbece bătut*, *berbece întors*, *berbință*, *bordeiu*, *boț*, *boteiu*, *botice*, *brăcuì*, *brădoaie*, *braiu*, *branište*, *–*, *brânză zburată*, *breazăă* (*oaie*), *brededeu p. brighidău*, *bucălaie* (*oaie*). *cum e pluralul*? *se întrebuințează la masculin*?, *bucium*, *budacă*, *buduroiu*, *bulgur sau bulgăr*?, *bulz*, *bundă*, *burduf*, *cadă*, *călbează*, *canură*, *căpiare*, *căpușă*, *carâmb*, *cârd*, *cărigă*, *cârlan*, *–*, *camarnic*, *conac*, *coraslă*, *coșar*, *covăseală*, *crăcană*, *crestălău*, *crintă*, *cășărie*, *caşcaval*, *caș de păpuși*, *câșlă*, *cață*, *ceatlău*, *celariu*, *chiag*, *chimer*, *chisoiu*, *ciaun*, *cioban*, *ciuhălău*, *cocârță*, *colibă*, *comandă*, *cujbă*, *–*, *cupare*, *dălăpi*, *dărăit*, *dospì*, *durbacă*, *durubeț*, *făcăleț*, *fierbătoare*, *foale s. foiu*, *foltău*, *frupt*, *fultuc*, *gălbănare*, *gălbează*, *–*, *germar*, *giadir*, *glugă*, *grindar*, *gurar*, *gușă*, *hârdău*, *hârjoleu*, *hârzob*, *hod*, *humă*, *ierbărit*, *iernatic*, *imaș*, *înăcreală*, *închegătoare*, *însâmbrare*, *înțărcătoare*, *învelitoare*, *janț*, *jintiță*, *jintui*, *jintuială*, *lacră*, *laie* (*oaie*), *lătunoiu*, *–*, *lapte crud*, *lapte gros*, *lapte țițeiu*, *leasă*, *lopar*, *maia*, *mânător*, *mânzar*, *mânzător*, *mârli*, *mârlitor*, *mâtcă*, *nart*, *obor*, *obrăzată*, *ocol*, *odaie*, *omag*, *ortac s. otac*, *păcurar*, *meriza*, *mijlocar*, *mioară*, *miței*, *mulgar*, *mulgare*, *multare*, *mulzare*, *păluială*, *păpuș*, *partal*, *păstor*, *pătul*, *peliș*, *penteleu*, *perdea*, *pirostii*, *pișcătură*, *poiată*, *polimar*, *pop*, *popă*, *porneală*, *poscorniță*, *preducea*, *prepeleac*, *puhăi*, *–*, *putineiu*, *răboj*, *răscoală*, *răsfulg*, *răvar*, *răzbuneală*, *rudaș*, *sămăchișă*, *sângerătură*, *saramură*, *sarică*, *sărinà*, *scutar*, *sidilă*, *șiștar*, *stânaș*, *stanište*, *șteand*, *stearpă*, *ștemă*, *șterț*, *stolohan*, *străghiată*, *strecătoare*, *stricnea*, *strungă*, *strungar*, *surlă*, *surliță*, *suvintra*, *talcan*, *tânjeriu*, *țarc*, *țărcuș*, *târji*, *târlă*, *tărțiu*, *telemea*, *teșcoavă*, *tilinuri*, *tipare*, *țițeiu*, *tocmeală*, *torište*, *tușina*, *–*, *urdar*, *vârtej*, *vărsat*, *veacă*, *zăgârnă*, *zăplaz*, *–*, *zărar*, *zăvadă*, *zăvoare*, *zăvodar*, *zăvârdacă*, *zeche sau zeghe*, *zeciuială*, *–*.

Suplimentele la *Chestionarul VI. Stupăritul* se păstrează în cel mai mare număr, într-o cutie separată de răspunsurile la chestionar. Pe baza unui set de fișe care n-a fost completat de către corespondent, dar care-a fost expediat împreună cu răspunsul le chestionar am reușit refacerea listei complete de cuvinte ce constituia suplimentul acestui chestionar, pe care o redăm în continuare:

călăisit, *călticuța*, *călup*, *capac de ocolit matca*, *căptar* [(]*căptălan*[)], *câșîță*, *căței* [(]*cățeli*[)], *catelnițe*, *cătușnică*, *cufurițură*, *ceapse*, *ches (pl. chesuri)*, *chieptori*, *cinc s. ciucur de cinc*, *ciocalău*, *ciorbagii*, *ciotcă*, *cipca*, *ciuma fetei*, *clamfer*, *clucul*,

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

costei (cosie), *cuncele*, *dândăuni*, *deschilinirea crăiței*, *dester*, *durătură*, *eftat*, *eschiță*, *fag (fagure)*, *fagur puios*, *fagure cu clocitură*, *faguri mleciți*, *fierea pământului*, *folcuți*, *font*, *-ți (s. coconi de galete)*, *fundișel*, *fundoane*, *gângoană răutăcioasă*, *gârgăloțiu de lup*, *găselniță*, *găză de miere*, *hârță*, *hostochină*, *ieșirea muștei*, *induși de paie*, *înfestat(ă)*, *iscoadă*, *jediță*, *jintiță*, *jup de paie*, *lapte de miere*, *lăutar (bombar)*, *letezi*, *loitre*, *lopișcuță*, *lopte*, *lot*; *-ți*, *loză*, *macoveiul stupilor*, *mana albinelor*, *mânătură*, *mâneca (la câmp)*, *mâniu (s. mâniuri)*, *mâniclui*, *măsae (măsaiu)*, *matcă*, *matcă falsă*, *matiță*, *mazîl*, *mied*, *mindre*, *mumână*, *mursă*, *nălbirea albinelor*, *nălbirea s. albirea cerii*, *nănădei*, *obadă*, *pantică*, *păpușă*, *părcane*, *paroiu*, *pârvac*, *păstrar*, *păstură*, *pat de oțet*, *pecmes*, *piclui*, *picsă*, *plămădă*, *pleh*, *plehuri ciurate*, *plivit*, *pocriș*, *podrum*, *porcotoși*, *prăștină*, *preschic*, *pretcă*, *primă*, *pringuță*, *prisnel*, *propolis*, *râză bătrână*, *retezatul stupilor*, *rezedă*, *rif*, *-furi*, *scălan*, *scatule*, *schipiți*, *scrivală*, *sfârcel*, *sfârlac*, *sindră (cu verbul:)*, *stativă*, *smreche*, *stirca*, *storîrea albinelor jefuitoare*, *strecătoare*, *strépezi*, *stredie*, *ștubeu*, *stupul a pus cățelul de muscă*, *șuh*, *țarcă*, *teicuța*, *temnic*, *til*, *țîrfă*, *țiță (căsulie)*, *titine de faguri*, *țol*; *-i*, *tovar(ul)*, *tritel*, *tunsul stupilor*, *ulcutae*, *văcălie*, *vită plămădită*, *voame (vioane)*, *zemnic.*

Fiindu-i bine cunoscute rezultatele anchetei lingvistice indirecte realizate de B. P. Hasdeu în spațiul cultural românesc, Sextil Pușcariu a perfecționat această metodă de cercetare, preluând deopotrivă aspecte din anchetele realizate anterior în Germania și Elveția. În redactarea chestionarelor la Muzeul Limbii Române din Cluj, metoda anchetelor lingvistice indirecte a fost rafinată profund, așa încât dezavantajele pe care le-ar fi putut înregistra rezultatele să fie limitate, iar avantajele lor maximizate. Renunțarea la întrebări care vizau aspecte fonetice și morfologice și axarea chestionarelor pe aspecte lexicale a fost primul și cel mai important element prin care metoda a fost eficientizată. Un altul îl constituie formularea precisă a unor întrebări închise, uneori însoțite de desene, pentru înregistrarea unor termeni specifici. De asemenea, întrebările deschise, vizând descrierea unor obiecte, activități cotidiene, a unor obiceiuri, credințe sau meșteșuguri a permis înregistrarea informațiilor lexicale sistematic și contextual. Un interes special acordat frazeologiei este o altă modalitate prin care metoda anchetelor lingvistice indirecte folosită în cadrul Muzeului Limbii Române și-a maximizat avantajele. Consemnarea expresiilor prin anchete lingvistice indirecte este mult mai eficientă decât prin cercetarea directă de teren, corespondentul putând să-și ia mai mult timp de gândire pentru a da răspunsul sau putând reveni asupra lui. Răspunsurile înregistrate la chestionare sunt mărturia în acest sens.

În același timp, trebuie să amintim că ancheta lingvistică indirectă a fost utilă deopotrivă pentru proiectul *Atlasului lingvistic român*, atât pentru cunoașterea terenului, cât și pentru perfecționarea chestionarului[15].

[15] Pentru mai multe informații referitoare la întrebările din chestionarele Muzeului Limbii Române care se regăsesc în chestionarul de probă al ALR vezi Adam 2019, p. 45–47.

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Adam 2019 = Gabriela Violeta Adam, *Din arhiva Muzeului Limbii Române. Chestionarul anchetelor de proba ale **Atlasului lingvistic român***, în CSP, IV, 2019, p. 37–51.

Branda 2013 = Alina Branda, *B. P. Hasdeu şi metoda anchetelor etnologice indirecte*, în „Philologica Jassyensia", IX, 2013, nr. 2(18), p. 25–33.

Comșulea 2015 = Elena Comșulea, *Chestionarele Muzeului Limbii Române – premise de cercetare*, în „Philologica Jassyensia", IX, 2015, nr. 1 (21), p. 47–56.

CSP =„Caietele Sextil Pușcariu". Actele Conferinței Internaționale „Zilele «Sextil Pușcariu»", Cluj-Napoca, I, 2013 și urm.

DLR 1965 = *Dicţionarul Limbii Române*, serie nouă, tomul VI. *Litera M*, Bucureşti, Editura Academiei, 1965.

DR = „Dacoromania". Buletinul Muzeului Limbii Române, Cluj, I–XI, 1920/1921–1948.

DR, s.n. = „Dacoromania", serie nouă, Cluj-Napoca, I, 1994 și urm.

Gauchat 1914 = Louis Gauchat, *Glossaire des patois de la Suisse romande*, în „Bulletin du Glossaire des patois de la Suisse romande", XII–XIV, 1913, p. 3–30, http://doi.org/10.5169/seals-241616.

Hasdeu 1884 = B. P. Hasdeu, *Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română*, Ediținea Academiei Române, București, Tipografia Academiei Române, 1884 (Laboratorii români).

Hasdeu 1887 = B. P. Hasdeu, *Prefața*, în B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor*, tomul I, București, Stabilimentul Grafic Socec & Teclu, 1887, p. V–LIX.

Herrgen 2010 = Joachim Herrgen, *The digital Wenker Atlas (www.diwa.info): an online research tool for modern dialectology*, în „Dialectologia", Special issue, I, 2010, p. 87–95.

Pașca 1927–1928 = Ştefan Paşca, *Terminologia calului: părţile corpului*, în DR, V, 1927–1928, p. 271–327.

Pop 1927 = Sever Pop, *Buts et méthodes des enquêtes dialectales*. Extrait des „Mélanges de l'École Roumaine en France", II-e partie, Paris, J. Gamber, 1927.

Pop 1927–1928 = Sever Pop, *Câteva capitole din terminologia calului*, în DR, V, 1927–1928, p. 51–271.

Pop [1950] = Sever Pop, *La dialectologie. Aperçu historique et méthodes d'enquêtes linguistiques*, Première partie. *Dialectologie romane*, Université de Louvain, Recueil de travaux d'histoire et de philologie, 3e Série, Fascilule 38, Louvain, f.a.

Pușcariu 1920 = Sextil Pușcariu, *Muzeul Limbei Române*, în DR, I, 1920–1921, p. 1–8.

Rabanus, Lameli *et alii* 2003 = Stefan Rabanus, Alfred Lameli, Jürgen Erich Schmidt, *La geografia linguistica tedesca e la Scuala di Marburg*, în „Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano", III Serie, 26, 2003, p. 159–184.

THE INDIRECT LINGUISTIC INQUIRY OF THE ROMANIAN LANGUAGE MUSEUM – SOME CONSIDERATION ON THE RESEARCH METHODOLOGY

(*Abstract*)

The present paper proposes a methodological approach of the questionnaires of the Romanian Language Museum, studying the way that the indirect linguistic survey was improved in this framework.

The introduction of the popular language into the *Dictionary of Romanian Language* was an important desideratum expressed by B. P. Hasdeu (1884), who collected data using the indirect linguistic survey method, based on a questionnaire that included 206 questions. In order to enrich the lexicographic material for the elaboration of *The Romanian Language Dictionary* and to obtain preliminary information for the *Romanian Linguistic Atlas*, Sextil Pușcariu has also fully assumed the

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)

indirect linguistic survey method. As he pointed out, it was necessary to collect the facts of the Romanian language before the progress of a unitary civilization would erase the traces of the region specific language. In this respect, the Romanian Language Museum laid the foundations for a systematic strategy of collecting data from spoken language.

Having a good knowledge of the results of the indirect linguistic investigation carried out by B. P. Hasdeu in the Romanian cultural space, and taking into account aspects of the previous investigations carried out in Germany and Switzerland, Sextil Pușcariu improved this research method, in order to limit its disadvantages and to maximize its benefits.

Cuvinte cheie: *anchetă lingvistică indirectă*, *Muzeul Limbii Române*, *Dicționarul limbii române*, *Sextil Puşcariu*, *chestionar lingvistic.*

Keywords: *indirect linguistic inquiry*, *Romanian Language Museum*, *Romanian Language Dictionary*, *Sextil Pușcariu*, *linguistic questionnaire.*

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu" al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21
cosminamariaberindei@yahoo.com

BDD-A31545 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:00:11 UTC)